

УДК 371.14(410.1+410.3)

Юлія КІЩЕНКО

м. Херсон

Методи викладання і форми оцінювання у системі підвищення кваліфікації учителів Англії та Уельсу

Узагальнено методи викладання у системі післядипломної освіти британських учителів і проаналізовано їх ефективність. Охарактеризовано можливості розвитку педагогічної майстерності працюючих вчителів Англії та Уельсу. Розкрито механізм найбільш розповсюджених форм оцінювання діяльності системи підвищення кваліфікації, її окремих ланок, видів. Описано досвід роботи так званої “системи підтримки” – специфічної одиниці англійської системи відтворення педагогічних кадрів.

В Англії та Уельсі система підвищення кваліфікації працюючих учителів концентрується на двох напрямках: а) удосконалення одержаних умінь і навичок педагогів (fine-tuning); б) надбання нових знань, формування нових умінь і навичок. Вибір методів викладання залежить від мети конкретного курсу (курсів) підвищення кваліфікації або перепідготовки. Їх типологія включає як загальноприйняті педагогічні прийоми (як, наприклад, лекції, групові дискусії, програмоване і дистанційне навчання), так і спеціальні методи, які можна віднести до окремої методики. Прикладом останніх можуть бути: а) консультації – мікроконсультації, періодичні консультації під час керівництва дослідницькою роботою або творчим колективом учителів; б) активні методи вирішення проблем – відвідування уроків з подальшим обговоренням та аналізом, конференції, семінари, спільні круглі столи для

викладачів ВНЗ і вчителів, розробка навчальних матеріалів, програм тощо; в) аналітичні методи – аналіз певного педагогічного досвіду, уроків, навчальних матеріалів, підручників, самоаналіз і самомоніторинг учителя; г) симулятивні методи – організація ділової гри, мікрОВикладання, практичні заняття; д) розповсюдження спеціально розроблених наборів матеріалів – “пакетів для підвищення кваліфікації”.

Більшість англійських педагогів визначають загальні методи (елементи викладання), які залежно від мети підвищення кваліфікації – вдосконалення вмінь та навичок або перекваліфікації – комбінуються різними шляхами. Аналіз сучасної науково-методичної літератури з даного питання дозволяє виділити такі компоненти і методи навчання у британській системі післядипломної освіти працюючих учителів:

- навчання теорії, опис умінь або стратегій навчання;
- моделювання або демонстрація умінь чи моделей навчання;
- практика рольових ігор або створення навчальних ситуацій;
- структурований і відкритий взаємозв'язок;
- керівництво і допомога при аплікації нових умінь у класі.

Розглянемо, який зміст вкладають англійські педагоги у дані поняття. *Навчання теорії* сприймається як викладання теоретичних основ педагогіки і методики, вербальний опис підходів до навчання, навичок і технологій викладання. При оперуванні цим методом використовують наукові читання, лекції, навчальні фільми, дискусії. Даний метод широко застосовується і дуже часто є домінуючим на курсах підвищення кваліфікації, оскільки теоретична підготовка є необхідною як для вдосконалення педагогічної професійної майстерності, так і для оволодіння новими вміннями, прийомами і технологіями. Однак не всі вчителі можуть на основі одержаних теоретичних знань набути нових умінь і навичок, щоб потім застосувати їх на практиці. Незважаючи на те, що досягнення ефективних результатів на рівні усвідомлювання є проблематичним,

розповсюдження теоретичних знань вважається дуже важливим компонентом у комбінації з іншими видами навчання.

Моделювання або демонстрація вмінь чи моделей навчання сприяє формуванню вмінь і визначенню стратегій навчального процесу як шляхом безпосередньої (живої) демонстрації, так і за допомогою телебачення, навчальних фільмів та інших засобів масової інформації. На практиці моделювання ситуацій дає ефективні результати тільки після багаторазового повторення. На думку англійських педагогів, моделювання і демонстрація є дуже ефективним методом як для усвідомлення будь-якого педагогічного поняття або явища, так і для формування вмінь. З іншого боку, моделювання і демонстрація практично закріплюють теоретичні знання.¹ Як свідчить практика англійської школи, після курсів підвищення кваліфікації більшість учителів можуть імітувати продемонстровані їм моделі і методи, а також використовувати їх під час роботи з класом. Моделювання і демонстрація дають певні результати при вдосконаленні педагогічної майстерності, вмінь і навичок. Але якщо до завдань навчання відносять перепідготовку, оволодіння новими знаннями і вміннями, у цьому випадку моделювання само по собі не принесе бажаної користі для більшості вчителів. Дослідження свідчать, що моделювання як метод може надати хороших результатів тільки при сполученні з іншими підходами і методами.

Практика рольових ігор або створення навчальних ситуацій. У деяких джерелах цей метод називається “Практика у відтворених умовах”. Його основний зміст полягає в апробації надбаних умінь і розроблених стратегій у роботі з невеликими групами дітей або підлітків в умовах штучно створених навчальних ситуацій. Даний метод розцінюється як один з найбільш ефективних для розвитку педагогічних вмінь і

¹ In-service training of teachers in the European Union and the EFTA/EEA countries. – Brussels: EURYDICE, 1995. – P. 116.

апробації широкого кола навчальних технологій. Він використовується також і тоді, коли метою курсів є вдосконалення педагогічної професійної майстерності або перепідготовка і перекваліфікація педагогів.

Структурований взаємозв'язок є вивченням системи методів навчання шляхом спостереження за поведінкою вчителя і можливістю рефлексивної відповіді. Взаємозв'язок може бути самокерованим, здійснюватися спостерігачами або їх тренерами. Він може бути регулярним або випадковим; може комбінуватися з іншими компонентами, які спрямовані на оволодіння специфічними вміннями, навичками і стратегіями. Даний метод добре співвідноситься з практикою. Сам структурований взаємозв'язок має добрі результати для осмислення власної поведінки під час викладання, а також для формування знань про існуючі альтернативи. При вдосконаленні педагогічної майстерності такий прийом може бути ефективним для отримання будь-яких умінь з їх подальшою передачею під час викладання у класі. Наприклад, якщо взаємозв'язок відбувається у випадках заохочення або покарання, багато з учителів починають модифікувати ті методи, якими вони заохочують або наказують дітей. Або якщо взаємозв'язок стосується типів питань, які ставляться перед класом, багато вчителів стають більш обережними щодо самої форми питання, змінюють свій стиль викладання.

Сам по собі взаємозв'язок педагогів не веде до вагомих змін. Однак регулярне спілкування та обмін думками часто сприяють запозиченню позитивного досвіду. Відкритий взаємозв'язок включає такі форми, як неформальні обговорення, спостереження. Так, у процесі неформального спостереження один за одним і подальшого обговорення вчителі можуть виробити і скорегувати свою власну поведінку в класі, прийоми і техніку навчання. Дуже ефективною є комбінація методів моделювання з подальшим обговоренням, тобто взаємозв'язком.

Керівництво і допомога при аплікації нових умінь у класі.

Даний метод включає допомогу вчителям як під час аналізу змісту навчання, вибору відповідних педагогічних технологій, складання навчальних планів, конспектів, програм роботи з учнями, так і при аналізі результатів роботи в класі, поведінки учнів, їх оцінюванні. Суб'єктами “керівництва” можуть бути колеги-вчителі, старші викладачі, методисти, консультанти з навчальних програм тощо.

Усі проаналізовані методи, або, як їх називають, “компоненти навчання”,² як правило, використовуються у взаємозв'язку, тобто у комбінації з декількох або всіх компонентів. Це у більшості випадків залежить від мети курсу або курсів навчання. Якщо у центрі уваги викладача знаходиться вдосконалення педагогічної майстерності, ефективним може виявитися сполучення моделювання, практики у відтворених умовах з подальшим обговоренням або використання структурованого взаємозв'язку. При перекваліфікації і перепідготовці, коли основною метою є засвоєння нових знань і вмінь, безумовно, необхідно починати з теоретичної підготовки, дискусій, обговорень, і тільки після цього можна переходити до керівництва щодо використання отриманих знань і вмінь. Найбільш результативним можна вважати комплекс, у якому поєднуються такі методи, як теоретична підготовка, моделювання, практика разом з керівництвом щодо застосування отриманих знань і вмінь. За будь-яких обставин демонстрація нових моделей або навчальних програм повинна поєднуватися з теоретичними дискусіями і потім супроводжуватися практичною діяльністю або взаємодією. Тільки на стійкій знаннієвій базі можливо побудувати ефективну програму навчання і практики.

² Burgess R.G., Connor J. Implementing in-service education and training. – London: Falmer Press, 1993. – P. 69.

Проаналізовані вище науково-методичні прийоми перепідготовки і підвищення кваліфікації вчителів надають можливості стверджувати, що організація системи післядипломної освіти англійських учителів і розробка навчальних програм і методів навчання відбувається на базі наукових підходів і методології, з урахуванням психологічних особливостей засвоєння нових знань і формування вмій і навичок.

Певний інтерес у контексті предмету даної статті викликає організація так званої “системи підтримки”. Концепція організації системи підтримки навчання взагалі і вчителів зокрема є відносно новою у західній педагогіці, проте останнім часом вона стала досить популярною. Не викликає сумніву правомірність стверджень про те, що сучасне навчання відбувається не тільки за стінами школи або будь-якого іншого навчального закладу, оскільки існує багато суб’єктів, що підтримують навчання і сприяють йому. До системи підтримки входять різні асоціації і недержавні організації, які запроваджують навчальні фонди і виділяють гранти, національні і місцеві адміністрації, засоби масової інформації, бібліотеки та інформаційні центри і мережі, міжнародні організації, що займаються політикою у галузі освіти, видавництва, які видають методичну і навчальну літературу. Окремо слід відзначити інформаційну комп’ютерну мережу Інтернет. Іншими словами, система підтримки навчання вчителів включає ті ненавчальні заклади, які не беруть безпосередньої участі в організації навчально-виховного процесу, але так чи інакше мають опосередковане відношення до процесу підвищення кваліфікації і педагогічної майстерності вчителів.

Проблема критеріїв якості підвищення кваліфікації може бути розглянута у двох аспектах: 1) оцінювання вчителів після проходження курсу навчання і 2) оцінювання діяльності самої системи підвищення кваліфікації або її окремих ланок, форм, видів. Щодо першого аспекту, то, незважаючи на

децентралізацію керівництва та організації системи підвищення кваліфікації в Англії та Уельсі, видача офіційних сертифікатів або дипломів (наприклад, про магістерський або докторський ступінь) є національною відповідальністю, і право видавати такі документи мають тільки офіційні організації та навчальні заклади, які пройшли акредитацію. Навчальні заклади і курси, що є створеними при різних суспільствах, асоціаціях, спілках і не пройшли офіційної акредитації, не мають права видавати дипломи і сертифікати. Іноді вчителям видають так звані “заохочувальні” сертифікати про те, що вони прослухали курс лекцій. Однак такі дипломи не мають сили і не дають офіційного права претендувати на більш високу посаду або на зміну профілю діяльності. У випадках, коли вчителі відвідують курси для одержання академічного диплома або ступеня, а також для отримання спеціальної кваліфікації, вони обов’язково складають іспити, пишуть курсові або дипломні роботи. Курси такого рівня, як правило, організують при вищих навчальних закладах, університетах або спеціалізованих центрах.³

Якщо метою підвищення кваліфікації є вдосконалення знань і педагогічної майстерності для більш ефективної педагогічної діяльності, то результати навчання і успіхи вчителів оцінюються через “непрямі показники”. Як уже зазначалося, такі курси і заняття можуть бути організованими при школах або навіть включеними до діяльності самої школи. У такому випадку адміністрація може оцінити вчителя на свій розсуд, заохотивши його або надавши йому певної посади чи роботи.

Щодо ефективності самих курсів підвищення кваліфікації, то в Англії та Уельсі не існує єдиної національної системи оцінювання.⁴ Воно проводиться частіше самими навчальними закладами: університетами, центрами, школами. У

³ In-service training and educational development: an international survey / Ed. D. Hopkins – London: Croom Helm, 1986. – P. 223.

⁴ In-service training and educational development: an international survey / Ed. D. Hopkins – London: Croom Helm, 1986. – P. 246.

деяких випадках такі дослідження проводять місцеві адміністративні органи та органи управління освітою. Іноді інспекція навчальних програм і оцінювання ефективності діяльності курсів підвищення кваліфікації проводиться Департаментом стандартів освіти – центральним органом, метою якого є координація і розробка національних стандартів освіти.

Розповсюдженою формою оцінювання різноманітних курсів підвищення кваліфікації є рейтинг, що визначається самими учасниками навчання. Формами опитування можуть бути анкети, письмові звіти, які сумуються та аналізуються організаторами курсів. У багатьох випадках ефективність курсів оцінюється школами, оскільки вони виділяють кошти з бюджету для навчання своїх викладачів. Усі перелічені види оцінювання кваліфікуються як *внутрішні*, тобто ті, що проводяться самими організаторами з метою подальшого покращення роботи курсів, і *зовнішні* – ті, що мають на меті визначення рейтингу та ефективності діяльності даної програми або навчального закладу в цілому.

Однак, як зазначається у багатьох документах і доповідях з освіти, в англійській системі підвищення кваліфікації не існує чітко розроблених критеріїв оцінювання, що, безумовно, було б на користь для координації діяльності її окремих ланок, регіональних органів, стандартизації навчальних програм і матеріалів. Курс педагогічної освіти Англії та Уельсу, спрямований на підготовку вчителя з центром у школі, у перспективі має привести до органічної взаємодії усіх ланок системи неперервної педагогічної освіти, де сотні тисяч англійських учителів ідуть шляхом професіоналів, які саморозвиваються.

Юлія КИЩЕНКО

**Методы преподавания и формы оценивания в системе
повышения квалификации учителей Англии и Уэльса**

Резюме

Обобщены методы преподавания в системе последипломого образования британских учителей и проанализирована их эффективность. Охарактеризованы возможности развития педагогического мастерства работающих учителей Англии и Уэльса. Раскрыт механизм наиболее распространенных форм оценивания деятельности системы повышения квалификации, ее отдельных звеньев, видов. Описан опыт работы так называемой “системы поддержки” – специфической единицы английской системы воспроизводства педагогических кадров.

Yulia KISHCHENKO

**The Analysis of Teaching Methods and Forms of Assessment in
the In-service Training System of England and Wales**

Summary

The teaching methods of the British in-service training system have been generalized as well as their efficiency has been analyzed. The possibilities for the development of professional skills among practicing teachers of England and Wales have been characterized. The most widely used forms of assessment within the in-service training system and their mechanism are revealed in the article. The experience of the so-called “system of support” – a specifically national unit in the English teacher training system – is described in this issue.